

Ekonometrija 1-D

Analiza vremenskih serija

Predavač:
Zorica Mladenović
zorica.mladenovic@ekof.bg.ac.rs
<http://avs.ekof.bg.ac.rs>

1

1

Struktura predmeta

- Izučavaju se tri oblasti:
  - Osnovi ekonometrije
    - Prof. Aleksandra Nojković
  - Analiza vremenskih serija
  - Analiza podataka panela
    - Prof. Radmila Dragutinović-Mitrović

2

2

Ispit

Oblast	Osnovi ekonometrije	Analiza vremenskih serija	Analiza podataka panela	Ukupno
	Broj poena			
Finalni pismeni ispit	34	33	33	100

3

3

-
- ## Plan rada na Analizi vremenskih serija: tri različita toka
1. U prethodnom školovanju nije izučavana oblast Ekonometrijska analiza vremenskih serija
  2. Položen predmet Ekonometrijska analiza vremenskih serija na EF ili su u prethodnom školovanju izučavane osnove analize vremenskih serija
  3. Završen master Ekonometrija na EF ili su u prethodnom školovanju izučavani metodi jednodimenzione i višedimenzione analize vremenskih serija
- 4

4

Literatura za oblast
Analiza vremenskih serija (prvi tok)

- Bilo koji udžbenik koji pokriva teme od interesa
- Mladenović, Z. i Nojković, A.
Primenjena analiza vremenskih serija, 2018/21,
Ekonomski fakultet, Beograd.
- Mills, T.C. *Applied Time Series Analysis*, 2019,
Academic Press, Chapters:1 - 5.

5

5

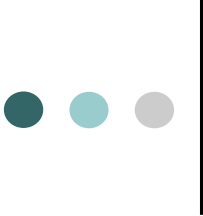

Mladenović i Nojković, *Primenjena analiza vremenskih serija*, 2018/21, Ekonomski fakultet, Beograd.

- Strane:
1-29, 42, 52-114, 145-176, 189-205, 366-370, 408-411.

6

6

Šta je analiza vremenskih serija?

7

7

Vrste podataka

- Podaci vremenskih serija
  - Godišnji, kvartalni mesečni, dnevni, kako se obavi transakcija.
- Podaci preseka (strukture)
  - Vrednosti različitih promenljivih koje definišu strukturu u datom trenutku vremena.
- Podaci panela
  - Kombinacija podataka vremenskih serija i podataka preseka.

8

8

Uvodne napomene

- Vremenska serija (opisna definicija):
  - Uređeni skup opservacija
  - Uređenje se realizuje u odnosu na vreme i najčešće u jednakim vremenskim intervalima.
  - Primer: podatak o indeksu cena u decembru 2023. dolazi nakon podatka o datom indeksu u prethodnom mesecu, novembru 2023.
    - Uključivanjem novih podataka proširuje se dati niz, dok se postojeći redosled u nizu ne menja.
- Analiza vremenskih serija i teorija statističkog zaključivanja: relacija

9

Uvodne napomene II

- Osnovni cilj analize vremenskih serija:
  - *Utvrđiti prirodu i stepen povezanosti slučajnih promenljivih u datoj vremenskoj seriji*
- Oblast je multidisciplinarna
(demografija, medicina, hidrologija, meteorologija, ...)
- Svaku od disciplina karakterišu određene specifičnosti vremenskih serija
- Ekonomija
  - ➡ *Ekonometrijska analiza vremenskih serija*

10

10

Dodatno o osnovnom cilju analize vremenskih serija

- Uobičajena notacija: X_t , $t=1,2,\dots,T$
  - t – linearni trend: indeks koji uzima vrednosti od 1 to T i T je ukupan broj podataka (dužina vremenske serije)
  - Skraćenica za skup opservacija: $X_1, X_2, \dots, X_T$.
- Vrlo je verovatno da X_{t-1} (bar delimično) određuje nivo X_t : ima smisla analizirati X_{t-1} pre nego što se pristupi analizi X_t .
  - Podaci tokom vremena su korelisani.
  - Korelisanost tokom vremena se uobičajeno naziva **autokorelacija**.

11

11

Dodatno o osnovnom cilju analize vremenskih serija II

- Osnovna svrha analize vremenskih serija:
  - **Otkriti tip autokorelacije u datoj vremenskoj seriji.**

12

12

Osnovna razlika između ekonometrijskog i pristupa analize vremenskih serija

- Standardni ekonometrijski pristup:
 $Y=f(X_1, X_2, \dots)$, gde su $X_1, X_2, \dots$ promenljive koje sugeriše ekonomska teorija.
- Pristup analize vremenskih serija:
 $Y_t=f(Y_{t-1}, Y_{t-2}, \dots)$
  - Ignorišu se objašnjavajuće promenljive koje sugeriše teorija
  - Ono što se dešavalo sa Y_t u prošlosti je dovoljno za modeliranje.

13

13

Ključna svojstva ekonomskih vremenskih serija

- Postojanje trenda
- Postojanje sezonskih varijacija
- Postojanje nestandardnih opservacija – strukturni lom
- Nestabilna varijansa

14

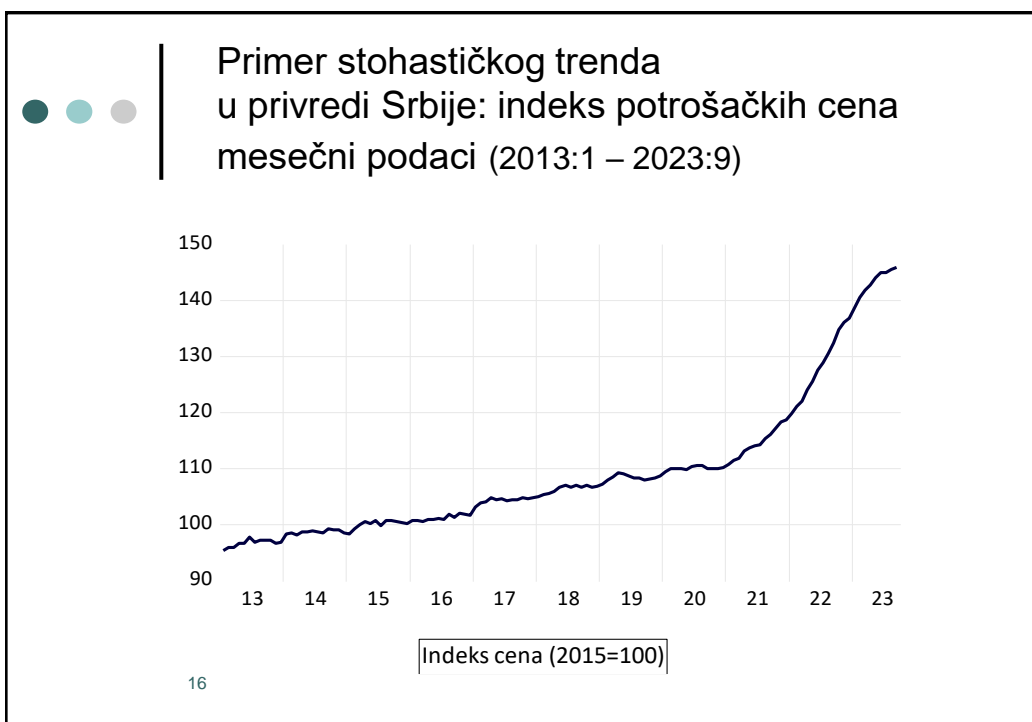
14

Trend

- Označava dugoročnu komponentu u kretanju.
- Podaci najvećeg broja makroekonomskih vremenskih serija sistematski rastu ili padaju tokom vremena.
- Ova tendencija rasta (pada) može biti stohastička ili deterministička.
- Stohastički trend: u trenutku $t-1$ ne možemo znati nivo promenljive u trenutku t .
- Deterministički trend: funkcija oblika $a+bt$ ($a, b = \text{const}$) određuje kretanje vremenske serije u svakom trenutku vremena.

15

15

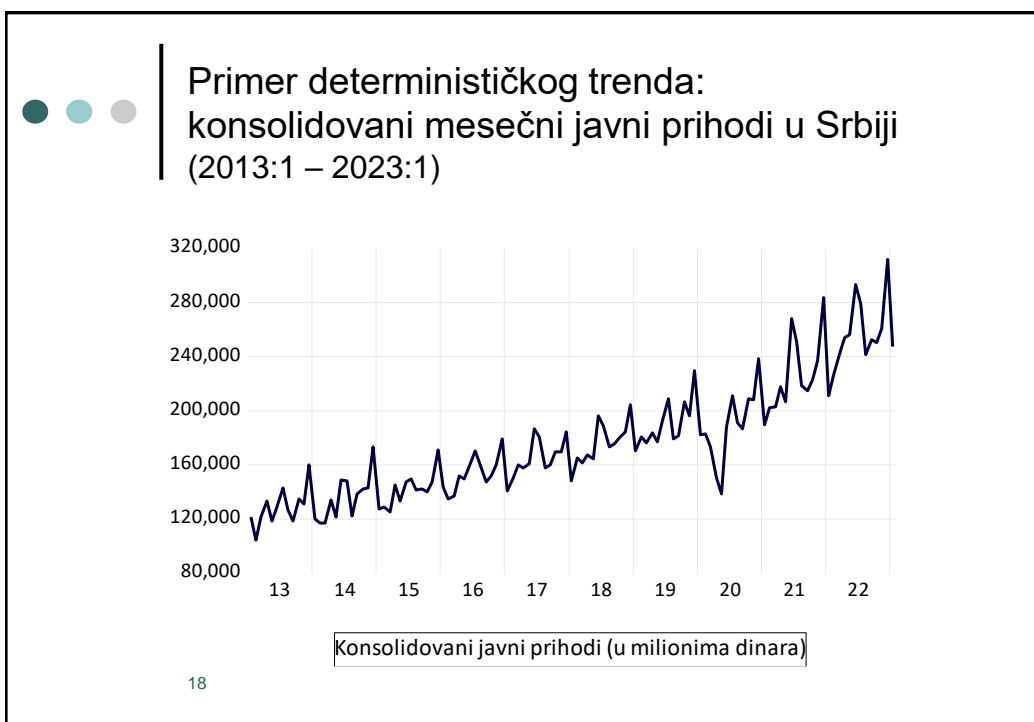

16

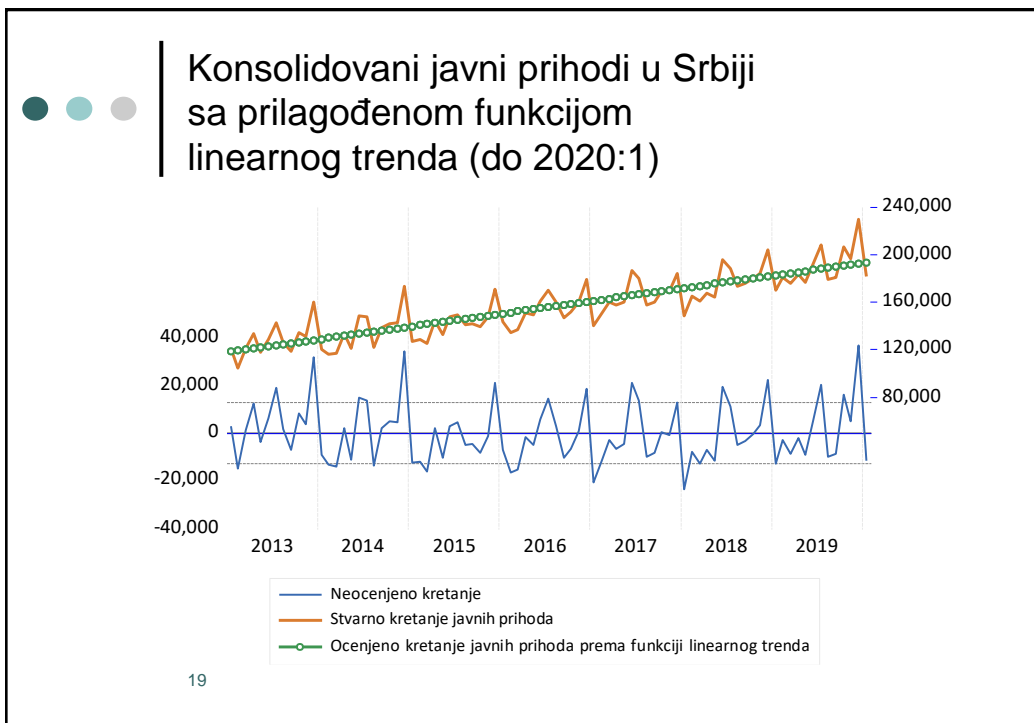

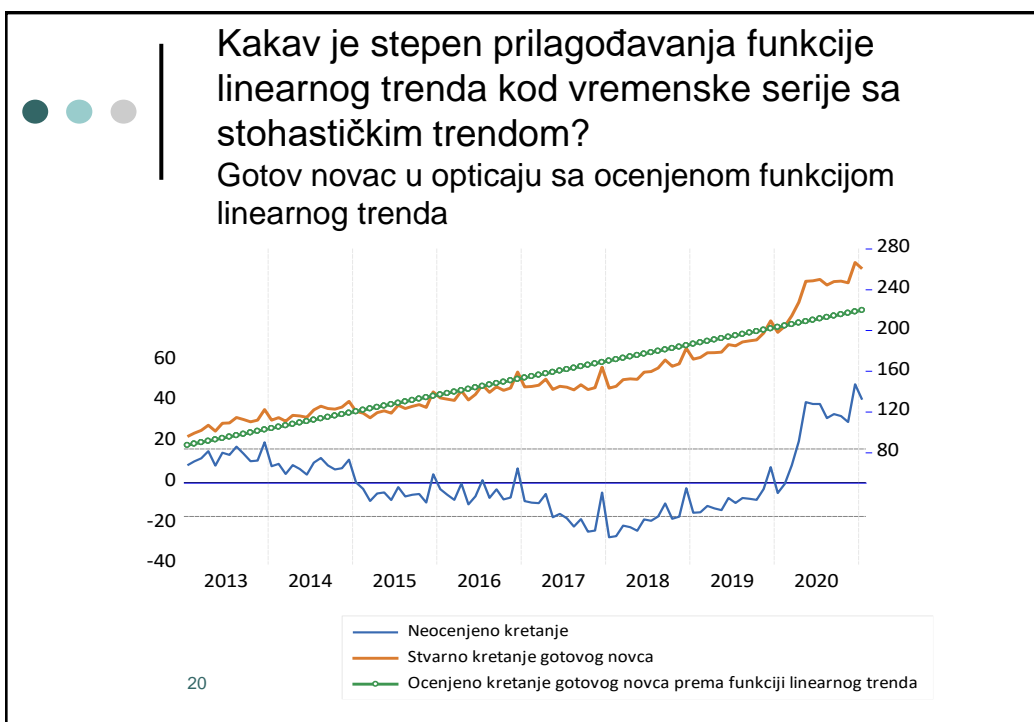
17

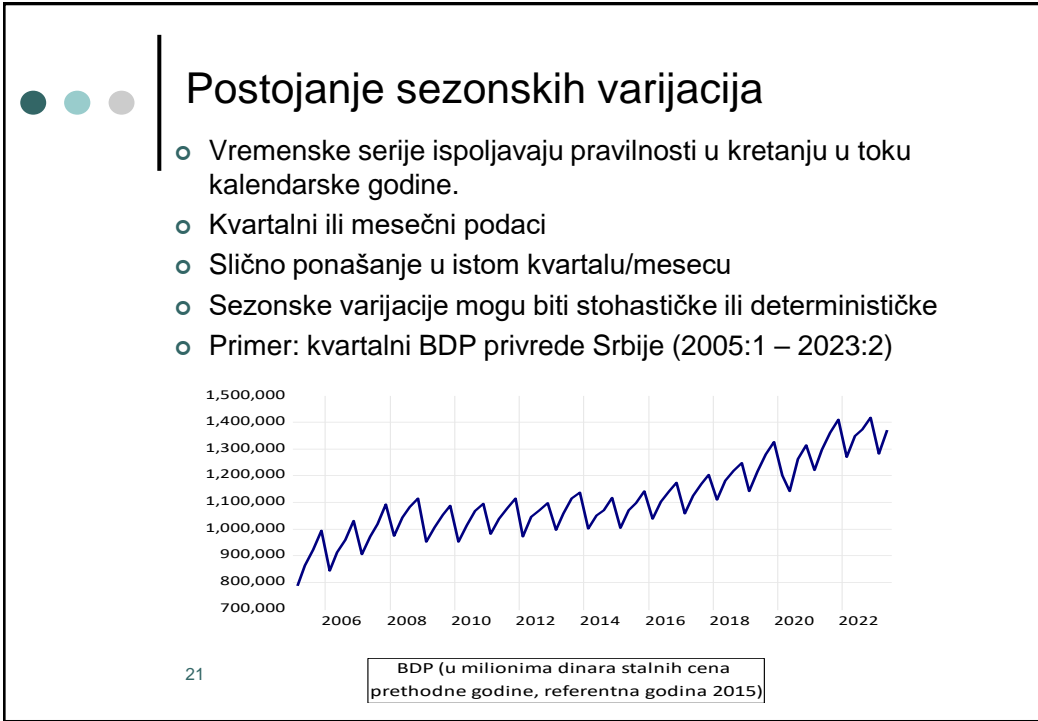
18

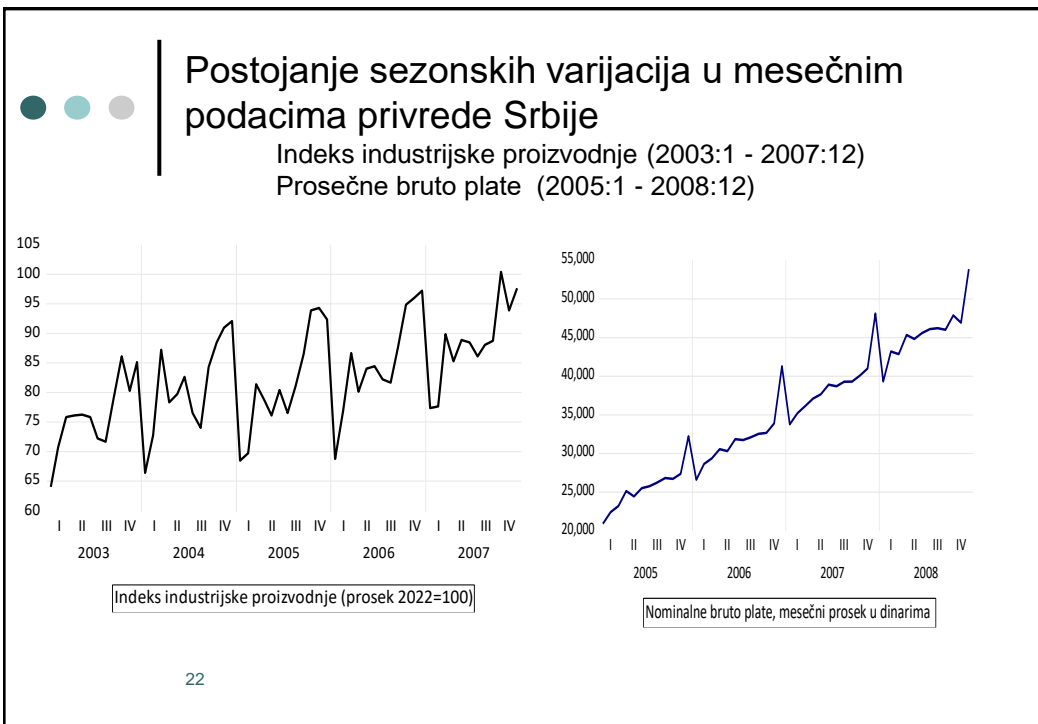
19

20

21

22

Postojanje strukturnog loma

- Egzogeni događaji mogu uticati na promenu u kretanju vremenske serije (tzv. intervencija)
- Primeri egzogenih događaja:
  - promena režima ekonomske politike (devalvacija valute i promena politike dev. kursa, liberalizacija spoljno-trgovinskog poslovanja)
  - globalna recesija
  - promena cene sirove nafte na svetskom tržištu
  - epidemija/pandemija
  - promena obračuna ekonomske veličine, itd.

23

23

Postojanje strukturnog loma II

- Rezultat intervencije: pojava strukturnog loma (engl. outlier)
- Strukturni lom: jedna ili više opservacija koje nisu saglasne sa prethodnim skupom podataka

24

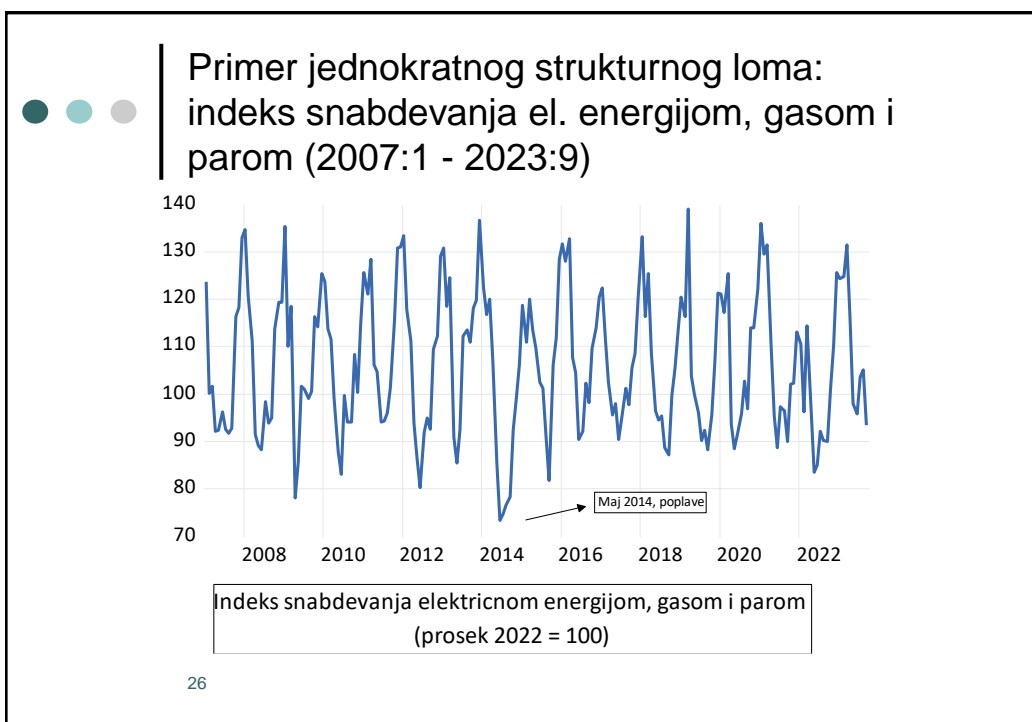
24

● ● ● | Vrste strukturnog loma

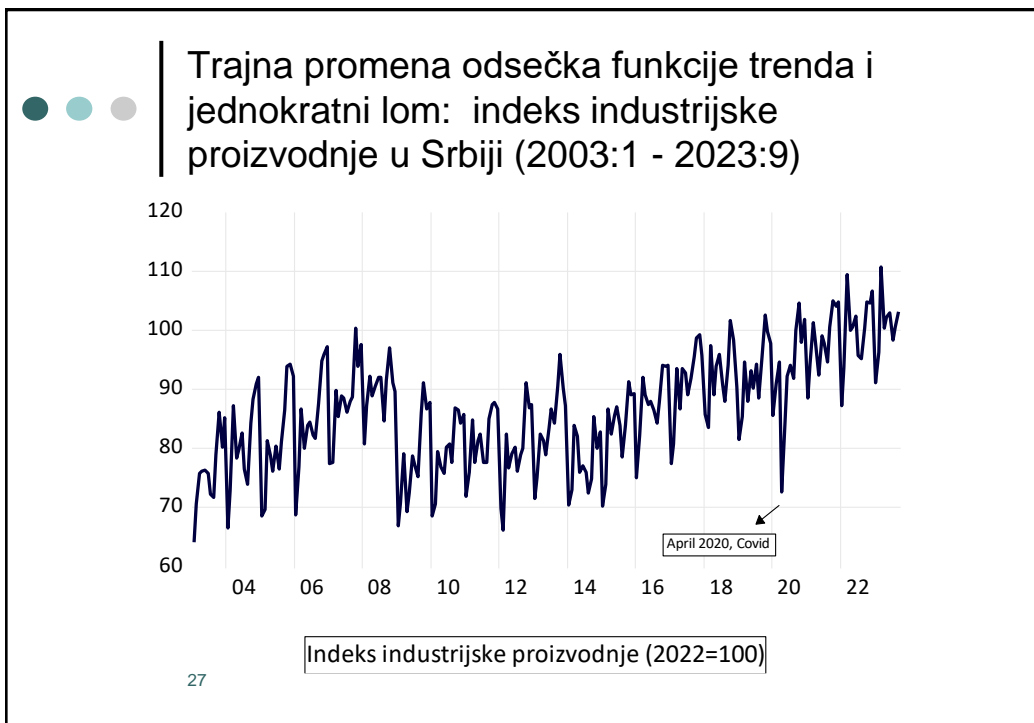
- Jednokratna promena
- Trajna promena determinističke komponente trenda
  - Odsečka funkcije trenda
  - Nagiba funkcije trenda
  - Odsečka i nagiba funkcije trenda

25

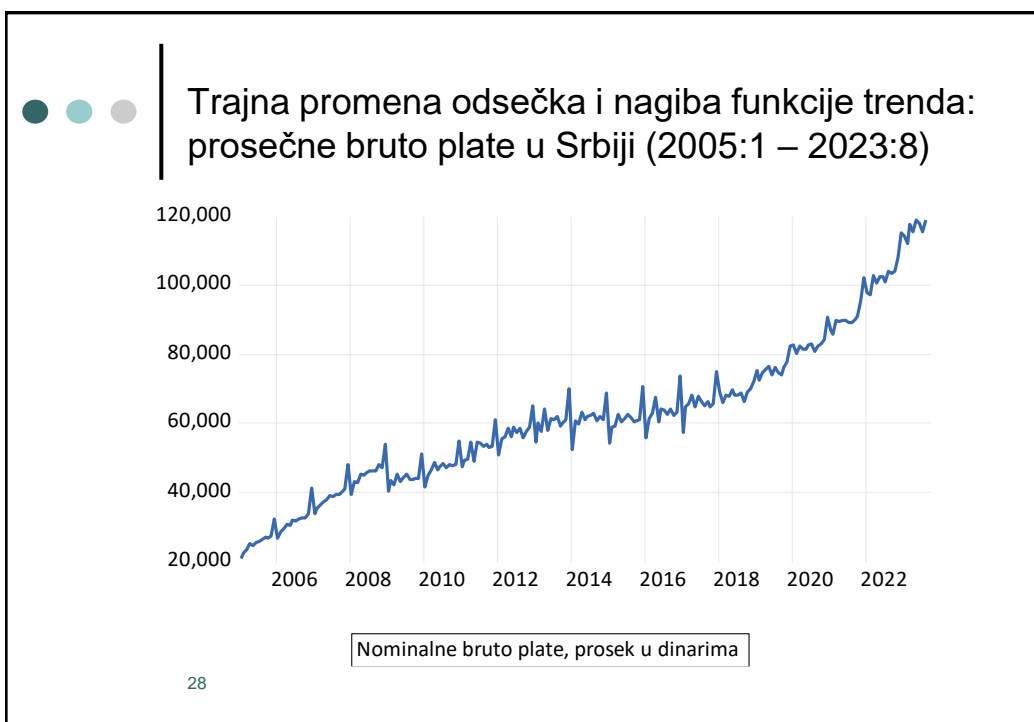
25

26

27

28

●
●
●

Nestabilna (vremenski promenljiva) varijansa

- Svojtvo vremenskih serija na finansijskim tržištima (cena finansijskih instrumenata).
- Učesnici na berzi reaguju na svaku novu informaciju tako što prodaju postojeće ili kupuju nove akcije. To dovodi do promene cene.
- Detaljnije sagledavanje nove informacije može uticati na smirivanje berze, odnosno na pad obima transakcija.
- Dolazak nove vesti utiče na rast varijabiliteta, koji se potom smanjuje, a ponovni rast varijabiliteta se može očekivati sa pojavom nove informacije.
- Termin: uslovna varijansa (standardna devijacija) – volatilnost.

29

29

●
●
●

Nedeljna cena nafte (dolar/barel) i stopa rasta (%) Londonska berza, tip 'brent' I nedelja januara 2010 – III nedelja novembra 2023.

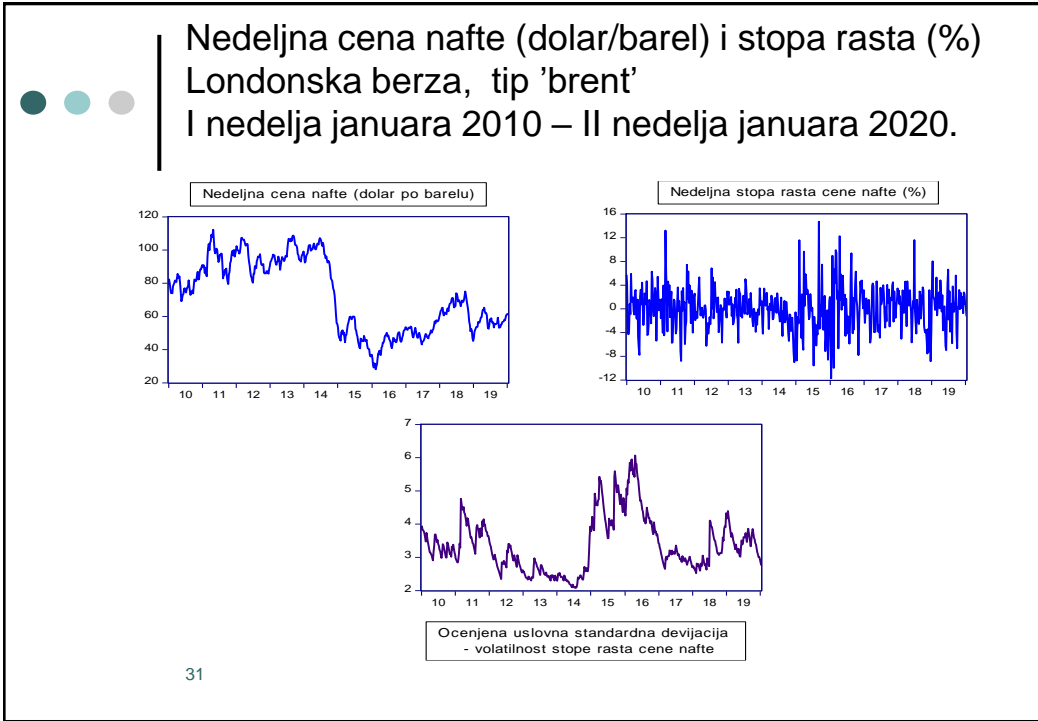
Nedeljna cena nafte (dolar po barelu)

Nedeljna stopa rasta cene nafte (%)

— Ocenjena uslovna standardna devijacija - volatilnost stope rasta cene nafte

30

30

31

Ciljevi analize vremenskih serija

Cilj	Objašnjenje
1. Opisivanje vremenske serije	<i>Obezbediti prve informacije o svojstvima vremenske serije</i>
2. Objasnjenje kretanja vremenske serije	<i>Postaviti i oceniti ekonometrijski model koji na adekvatan način objašnjava dinamiku v. serije</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Jednodimenziona analiza v. serija</i> <i>Višedimenziona analiza v. serija</i>
3. Prognoziranje budućeg kretanja vremenske serije	<i>Ocena budućeg kretanja v. serije</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Klasična prognoza</i> <i>Simulacija mera ekonomske politike</i>

32

32

● ● ● | Ciljevi analize vremenskih serija II

Cilj	Metodološki okvir
1. Opisivanje vremenske serije	<i>Opisne metode</i>
2. Objašnjenje kretanja vremenske serije	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jednodimenziona analiza v. serija</i> <ul style="list-style-type: none"> • Modelira se data v.s. <u>isključivo</u> na osnovu sopstvene dinamike
3. Prognoziranje budućeg kretanja vremenske serije	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Višedimenziona analiza v. serija</i> <ul style="list-style-type: none"> • Modelira se data v.s. na osnovu sopstvene i dinamike drugih vremenskih serija

33

33

● ● ● | Okvirni plan rada
(4+4+3+4=15)

- Osnovni pojmovi analize vremenskih serija
- Osnovni modeli stacionarnih vremenskih serija
- Praktični aspekti modeliranja
- Nestacionarne vremenske serije
- Test jediničnog korena
- Empirijski rad, Eviews

34

34